

کاش بیشتر با او مکاتبه می کردم

متأسفانه توفیق رفیق نشد که در حد توان خود یادداشتی شایسته مقام استاد فقید سیدجلال-المدین آشتیانی بنویسم. از نشانه های اهل فلسفه یکی هم اینست که یکسره به فلسفه مشغولند و به امور دیگر اعتنا نمی کنند. آشتیانی همه عمر را در آموزش فلسفه و تفکر فلسفی صرف کرد و از همه استادان زمان خود هرچه می توانست آموخت و چنانکه می دانیم آثار گرانمایه ای به وجود آورد و مخصوصاً نوری بر تاریخ فلسفه بعد از ملاصدرا تاباند و به هائری کرین کمک کرد که گزیده ای از آثار فیلسوفان متأخر فراهم آورد. از اوصاف دیگر فیلسوفان زمان شناسی آنهاست. آشتیانی می دانست که آموزش فلسفه در کشور باید متحول شود و مخصوصاً فلسفه اسلامی به زبانی نوشته شود که در چشم و گوش اهل زمان ناآشنا نیاید. اولین آشنایی من با استاد آشتیانی به سالهایی باز می گردد که من در دوره لیسانس دانشکده ادبیات درس می خواندم. ما برحسب اتفاق در خانه دوستی مشترک، ملاقات کردیم. ایشان وقتی دانست که من فلسفه می خوانم، مطالبی در باب فلسفه جدید غربی گفت که بعضی نکات آن در نظر من جای چون و چرا و تأمل داشت. و وقتی نظرم را فی المثل در مورد کانت گفتم، بجای اینکه برسر حرف خود بایستد گفت همه آنچه گفتمی در کتاب سیر حکمت در اروپا نیست. معلوم می شود که معلومات ما از فلسفه جدید کم است.

البته دوباره تکرار کرد که اینها هرچه باشند با فلسفه اسلامی قابل قیاس نیست. آن روز آغاز روابط دوستی ما بود. بعدها که به فکر افتاد اثری از کلیات فلسفه اسلامی فراهم آورد به من گفت که برای مدت یکسال از مشهد مقدس به تهران می آید تا با هم یک کتاب درسی در فلسفه اسلامی بنویسیم. شاید نظر ایشان این بود که کتاب متناسب وضع فلسفه جدید تدوین شود و مطالبی در آن بیاید که تا حدی پاسخگوی پرسش های زمان باشد و فکر می کرد که من می توانم در این کار کمک و همکاری کنم. نمی دانم چه شد که ایشان نتوانست به تهران بیاید و طرح تألیف کتاب درسی فلسفه منتفی شد، اما رابطه ما همچنان برقرار بود و گهگاه با هم مکاتبه-ای هم می کردیم و من بعضی مشکلاتم را در نامه مطرح می کردم و ایشان پاسخ می داد. آقای آشتیانی نامه درخشانی به مناسبت درگذشت حضرت آیت ... حاج سیدروح الله خاتمی به من نوشتند و افسوس می خورم که من هرچه گشته ام، آن نامه و نوشته از هر حیث زیبا و نگاه-داشتنی، را نیافتم. در زمان مکاتبه فکر نمی کردم که هر بار که نامه می نویسم پرسشی از مسائل اساسی و اصلی فلسفه طرح کنم که اگر چنین کرده بودم اکنون مجموعه

خوبی در دسترس داشتیم و شاید این مجموعه همان چیزی بود که آقای آشتیانی قصد تدوین آن را داشت، ولی غفلت کردم. اکنون همین نامه ها هم غنیمت است.